

Дмитро КАЛМИКОВ,

*доцент кафедри економіко-правових дисциплін
Луганського державного університету внутрішніх справ
імені Е.О. Дідоренка,
кандидат юридичних наук*

АНАЛІЗ САНКЦІЙ СТАТТІ 150 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Ключові слова: експлуатація дітей; кримінальна відповідальність; санкція кримінально-правової норми; адекватність; узгодженість; формалізованість; альтернатива.

Аналіз положень Загальної частини КК України та практичне їх застосування дає змогу стверджувати, що Кодекс передбачає розгалужену систему механізмів (як обов'язкових, так і факультативних), спрямованих на забезпечення призначення законного, індивідуального, справедливого, гуманного та достатнього покарання винному для досягнення мети згідно з ч. 2 ст. 50 КК України. Зокрема, йдеться про механізми, описані в частинах 2–3 ст. 43, частинах 1–3 ст. 68, ч. 4 ст. 68, ст. 69-1, ч. 1 ст. 70, ч. 1 ст. 71, статтях 98–103, ч. 2 ст. 9, ч. 2 ст. 20, ст. 35, ч. 4 ст. 49 КК України. Водночас кожен із цих механізмів нерозривно пов'язаний із санкцією статті (частини статті) Особливої частини КК України. Причому переважна більшість із них «працює» лише в межах видів і розмірів покарань, передбачених цією санкцією. Проте на практиці для призначення покарання за будь-який злочин (в тому числі за експлуатацію дітей) вирішальне значення має санкція кримінально-правової норми. Від визначених у ній виду та розміру покарання залежить встановлення ступеня тяжкості конкретного злочину, оцінка його суспільної небезпеки судом, визначення виду, розміру покарання та меж його індивідуалізації тощо.

У зв'язку з цим, вважаємо, наукова обґрунтованість побудови санкції кримінально-правової норми має не менше значення, ніж правильне конструювання її диспозиції.

Зазначимо: загальні аспекти змісту, виміру, застосування, класифікації та побудови кримінально-правових санкцій досить детально висвітлено у працях І.М. Гальперіна, С.І. Дементьєва, О.В. Денисової, І.І. Карпець, В.П. Козирєвої, А.П. Козлова, Л.Л. Кругликова, Т.О. Леснієвські-Костаревої, В.Т. Маляренка, О.С. Міхліна, П.П. Осипова, В.В. Похмелкіна, Ю.В. Філея, П.Л. Фріса,

О.Г. Фролової, М.І. Хавронюка та інших вітчизняних і зарубіжних криміналістів. Санкції ст. 150 КК України, як і багатьох інших статей Особливої частини КК України, поки що ніким не досліджувалися. Це не сприяє процесу удосконалення кримінального законодавства України в цій частині.

Саме тому метою статті є здійснення комплексного наукового аналізу санкцій ст. 150 КК України через призму правил конструювання санкцій кримінально-правових норм.

Розпочати аналіз доречно з констатації факту, що залежно від кількості видів основного покарання санкція ч. 1 ст. 150 КК України – альтернативна, а санкції частин 2 і 3 вказаної статті – безальтернативні; залежно від ступеня визначеності розмірів покарань санкції частин 1, 2 і 3 ст. 150 КК України є відносно визначеними; залежно від вказівки на додаткові покарання всі санкції, що розглядаються, – імперативно кумулятивні.

У науці кримінального права слушно зазначено: при побудові санкцій кримінально-правових норм законодавець має керуватися певними принципами та дотримуватися низки обов'язкових вимог (правил), яких висувається чимало. Однак, враховуючи предмет і обсяг нашого дослідження, розглянемо лише основні з них.

Для досягнення більш якісного аналізу санкцій, передбачених у ст. 150 КК України, та зручнішої систематизації викладеного матеріалу побудову правил поділимо на: а) загальні правила конструювання санкцій кримінально-правових норм; б) правила конструювання санкцій кримінально-правових норм, що описують кваліфіковані склади злочинів.

Так, комплексний і критичний огляд кримінально-правової літератури дав можливість виділити наведені нижче чотири основні *правила конструювання санкцій (загальні правила)*.

1. Санкція кримінально-правової норми має бути такою, щоб, з одного боку, суд, не виходячи за її межі, міг призначити індивідуальне, справедливе, гуманне та достатнє покарання засудженому для досягнення мети, передбаченої у ч. 2 ст. 50 КК України, а з другого – аби вид і розмір визначеного у ній покарання (покарань) не стали причиною суддівського свавілля [1, 33–34; 2, 71; 3, 118–125; 4, 101–109].

Для того, щоб з'ясувати, чи відповідають санкції частин 1, 2 і 3 ст. 150 КК України зазначеним вимогам, передусім звернемося до практики застосування цієї статті. Адже, на думку І.М. Гальперіна, практика застосування кримінального закону дає широкі можливості для пізнання адекватності відображення законом соціальних умов, бо практика є не що інше, як реальне життя закону, його дія [5, 32]. Наразі нас цікавить лише судова практика, оскільки тільки суд має право встановлювати відповідність між конкретним суспільно небезпечним діянням та законодавчо передбаченими заходами кримінально-правового впливу. Так, із 85 вивчених нами кримінальних справ, порушених у 2002–2011 роках за ознаками злочину згідно зі ст. 150 КК України, 59 було направлено до суду відповідно до ст. 232 КПК України або за постановою органу досудового слідства щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності. За результатами розгляду цих матеріалів, одну справу суд заклав через відмову прокурора підтримувати державне обвинувачення, у двох – виправдав обвинувачених, у тридцять одній – звільнив обвинувачених чи підсудних від кримінальної відповідальності, у вісімнадцяти – призначив покарання, звільнивши засуджених від його відбування, і лише в семи – засудив осіб до реального відбування покарання (із них у двох – за сукупністю вироків, у п'яти – за експлуатацію дітей).

Аналізуючи судову статистику, привертає увагу значна кількість (55% загальної чисельності справ, у яких винність осіб у вчиненні експлуатації дітей не ставилася під сумнів) кримінальних справ, у яких суд звільнив обвинувачених від кримінальної відповідальності. І це при тому, що в теорії кримінального права загальноновизнаним є положення, що типовим правовим наслідком злочину є і повинно залишатися настання кримінальної відповідальності та її реалізація в передбачених законом формах [6, 12–13].

Насторожує й чисельність засуджених, яких було звільнено від покарання – 76% їх загальної кількості, тоді як середньостатистичний показник за 2002–2009 роки щодо звільнення засуджених від покарання становить 57,2% [7].

У зв'язку з чим постає запитання: чому суди у 87,5% кримінальних справ (у яких винність осіб у вчиненні експлуатації дітей не ставилася під сумнів) не застосовують до винних реального покарання? Звернімося до тих небагатьох кримінальних справ, у яких суд засудив винних до реального відбування покарання за вчинення злочину згідно зі ст. 150 КК України*. Так, у кримінальній справі за обвинуваченням особи у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 150 КК України, Півдололицький районний суд Тернопільської області із застосуванням ст. 69 КК України призначив засудженому покарання у виді штрафу розміром 510 гривень. Тобто у єдиному випадку реального застосування заходів кримінально-правового впливу стосовно особи, яка скоїла злочин за ч. 1 ст. 150 КК України, суд призначив мінімальний розмір найменш суворого виду покарання.

Призначення покарання з реальним його відбуванням за ч. 2 ст. 150 КК України було зафіксовано в чотирьох кримінальних справах. У жодній із них суди не призначали ні основного, ні додаткового покарання, визначених у санкції ч. 2 ст. 150 КК України. В усіх розглядуваних кримінальних справах на підставі ст. 69 КК України суди відмовлялися від призначення додаткового покарання, передбаченого в санкції ч. 2 ст. 150 КК України як обов'язкового, а також переходили до більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в санкції ч. 2 ст. 150 КК України – штрафу. Розміри цих штрафів є незначними: у першій із вказаних кримінальних справ засудженому було призначено штраф на суму 850 грн, у другій – 935 грн, у третій – 1200 грн, а в четвертій – 1700 гривень. Співвідношення призначених розмірів штрафу до законодавчо передбаченої варіативності розміру цього виду покарання (ч. 2 ст. 53 КК України) становить, відповідно, 5%, 6%, 7% і 10,5%. Отже, в усіх випадках реального застосування заходів кримінально-правового впливу стосовно осіб, які вчинили злочин згідно з ч. 2 ст. 150 КК України, суди призначали близький до мінімального розмір найменш суворого виду кримінального покарання. Це свідчить про те, що *суди не поділяють думки законодавця та не вважають*

* При цьому не беремо до уваги ті справи (їх дві), у яких суд засудив винних до реального відбування покарання через вчинення експлуатації дітей у період іспитового терміну за попереднім вироком. Це обумовлено тим, що в зазначених випадках призначення судом реального покарання є виконанням приписів ст. 71 КК України, а тому виокремити в таких випадках оцінку судом саме експлуатації дітей складно.

санкції частин 1 і 2 ст. 150 КК України (ні за видами покарань, ні за їх розміром) адекватними суспільній небезпеці описуваних у цих нормах злочинів*.

Оцінюючи наведену судову статистику, слід погодитися з думкою М.І. Хавронюком, який зазначає: якщо суди при засудженні за ті чи інші злочини переважно призначають більш м'яке покарання, ніж передбачене законом, то законодавцю є сенс переглянути санкції у бік їх пом'якшення [8, 109]. Подібні міркування висловлює і П.Л. Фріс, стверджуючи: «... зіставлення судової й законодавчої депеналізації є надійним індикатором оцінки останньої. Так, якщо судова депеналізація фіксує суттєве зменшення розміру та виду покарань, порівняно з нормативною, це повинно стати сигналом («червоною картою») необхідності корегування закону в бік пом'якшення покарання» [9, 31].

Також не вважаємо санкції всіх частин ст. 150 КК України такими, що відповідають правилу конструювання санкцій, що розглядається. На нашу думку, санкції ст. 150 КК України, з одного боку, є неадекватними типовій суспільній небезпеці як основного, так і кваліфікованих видів цього злочину, а з другого – практично позбавляють суд можливості обрати необхідний і достатній вид основного покарання винному. Зокрема, йдеться про те, що обмеження волі та арешт як альтернативні види основного покарання за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 150 КК України, за характером і умовами відбування дуже наближені до позбавлення волі. Тобто за чинної редакції ст. 150 КК України всі особи, які використовують працю дітей, мають бути фактично ізольовані від суспільства. Втім, чи доречно застосовувати саме таке покарання до осіб, які вчинили злочин, передбачений ч. 1 ст. 150 КК України? Вважаємо, що ні. Реальне застосування зазначених у ст. 150 КК України основних видів покарання, на наш погляд, можливе лише в окремих випадках, коли діяння одразу посягає на кілька об'єктів кримінально-правової охорони (не лише на волю, а й честь, гідність, здоров'я дитини, її право на здобуття повної загальної середньої освіти тощо), а виправлення засудженого неможливе без його ізоляції від суспільства і без застосування настільки їх суворих видів. Найбільш дієвим покаранням за вчинення простої експлуатації дітей, на нашу думку, міг

бути штраф, щодо накладення якого свідчить як судова практика і результати опитування експертів, так і незначний ступінь його суспільної небезпеки та, як правило, корисливий характер, які в доктрині визнаються одними з головних підстав для застосування цього виду покарання [10, 95–102; 11, 93–96; 12, 32–44; 13, 22–26]**.

2. Загальновизнано, що санкції норм, які передбачають однорідні за характером і ступенем суспільної небезпеки діяння, повинні бути узгоджені [8, 99; 14, 74, 93].

Погоджуючись із необхідністю виконання такої вимоги, це правило не можна застосовувати під час аналізу та побудови санкції конкретної норми Особливої частини КК України, адже переважна більшість уже існуючих норм є «... недосконалими, мають численні недоліки концептуального, техніко-юридичного чи іншого характеру», їх кількість є настільки значною, що потребує негайної розробки нової редакції Особливої частини КК України і її прийняття [8, 110]. Тобто за такого «рівня» юридичної техніки кримінального закону взагалі та соціальної обґрунтованості санкцій кримінально-правових норм зокрема виконання зазначеного правила можливе або під час аналізу та розробки усієї системи норм Особливої частини КК України, або принаймні під час аналізу та розробки системи норм, що передбачають однорідні злочини***. В іншому випадку матимемо заздалегідь сумнівний результат.

Враховуючи положення чинного кримінального закону, вербування (набір, залучення тощо) малолітнього з метою використання його примусової праці є злочином відповідно до ч. 3 ст. 149 КК України і карається позбавленням волі на строк від 8 до 15 років з конфіскацією майна або без такої. За своєю юридичною природою такі дії є готуванням до використання примусової праці малолітнього, тобто до злочину згідно з ч. 1 ст. 150 КК України. Готуванню, як відомо, властивий менший ступінь суспільної небезпеки, ніж замаху, а тим паче закінченому злочину. Таким чином, можна дійти висновку, що санкція ч. 1 ст. 150 КК України має передбачати покарання більш суворе, ніж позбавлення волі на строк від 8 до 15 років з конфіскацією майна або без такої. Втім, ця санкція не лише не відповідала б суспільній небезпеці зазначеного злочину,

* Випадків порушення кримінальних справ і, відповідно, призначення покарання за вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 150 КК України, під час написання цієї статті ще не було.

** Крім того, штраф, як свідчить дослідження, проведене М.І. Хавронюком, є найбільш поширеним і дієвим видом покарання в державах Європи (наприклад, у Німеччині він становить понад 80% усіх призначених покарань повнолітнім засудженим), який не лише не тягне державних витрат, а й поповнює державну скарбницю.

*** У цьому сенсі заслуговують на увагу праці Д.С. Азарова та Ю.В. Філея, у яких ґрунтовно досліджено санкції системи норм, що передбачають злочини у сфері комп'ютерної інформації та санкції системи норм про злочини проти власності відповідно.

а й була б свідченням бездумного конструювання законодавчої моделі заходів кримінально-правового впливу.

Наведемо інший приклад зі злочинами, однорідними з експлуатацією дітей. Втягнення малолітнього батьками або особами, які їх замінюють, у жебрацтво (за певних умов – готування до використання його для жебрацтва) карається позбавленням волі на строк від 4 до 10 років (ч. 2 ст. 304 КК України), тоді як безпосереднє використання вказаними особами малолітнього як жебрака – обмеженням волі на строк до 3 років або позбавленням волі на той самий строк (ч. 1 ст. 150-1 КК України).

Не розглядаючи інших норм, що визначають діяння, подібні до експлуатації дітей, зазначимо: санкції ст. 150 КК України не узгоджені з санкціями норм, які передбачають однорідні за характером і ступенем суспільної небезпеки діяння. Однак на нинішньому етапі розвитку кримінального законодавства таке неузгодження ще не означає їх необґрунтованості.

3. Санкції кримінально-правових норм, що описують як основний, так і кваліфіковані склади злочинів, мають бути побудовані за таким правилом: чим вища формалізованість диспозиції, тим меншим повинен бути розрив між мінімумом та максимумом покарання, і навпаки [15, 128; 1, 70–71, 2, 240–241]. Виконання цього правила забезпечується як кількістю видів покарань, визначених у санкції норми, так і варіативністю їх розмірів.

Зауважимо, що формалізованість диспозиції ч. 1 ст. 150 КК України є середньою. Адже, з одного боку, в ній досить чітко визначено ознаки потерпілого та спосіб учинення злочину, а з другого – доволі розмито вказано на об'єкт злочину і взагалі не визначено характеру та інтенсивності виконуваної дитиною роботи. Щоправда, й санкція ч. 1 ст. 150 КК України є альтернативною (передбачає два основні покарання на вибір суду) з відносно встановленими розмірами покарань. Інша ситуація виникає під час аналізу ч. 2 ст. 150 КК України. Формалізованість передбаченої у ній диспозиції, як для опису кваліфікованих складів злочину, є надзвичайно низькою (це пов'язано з неоднаковим ступе-

нем впливу різних кваліфікуючих ознак на суспільну небезпеку діяння). Формалізованість диспозиції ч. 3 ст. 150 КК України досить висока, адже в ній передбачено лише один і чітко визначений особливо кваліфікований вид експлуатації дітей (експлуатація дітей, вчинена організованою групою). Санкція цієї норми має незначний розрив між мінімальним і максимальним покаранням, що в цілому відповідає досліджуваній вимозі до побудови санкцій кримінально-правових норм*.

4. Альтернатива основним видам покарань повинна бути майже в усіх санкціях кримінально-правових норм [1, 105; 15, 129; 8, 99–100].

Утім, незважаючи на це правило, санкція ч. 2 ст. 150 КК України є безальтернативною і передбачає лише одне основне покарання – позбавлення волі на строк від 2 до 5 років. Отже, суд має засудити до позбавлення волі як особу, яка використує працю двох малолітніх на безпечних для їх життя та здоров'я роботах, так і особу, яка примушує працювати двадцятьох дітей у копальні, що спричинило тяжкі тілесні ушкодження кільком із них. Така ситуація свідчить про необґрунтоване обмеження судової дискреції, яке не дає можливості суду індивідуалізувати кримінальне покарання з урахуванням особистості винного, обставин, що пом'якшують або обтяжують покарання, та інших характеристик вчиненого діяння. Показовими є результати аналізу вироків суду за ч. 2 ст. 150 КК України. Адже в усіх випадках реального призначення покарання лише за вказаною статтею суди, застосовуючи механізм, визначений у ст. 69 КК України, переходили до більш м'якого покарання, а точніше – до найбільш м'якого – штрафу. З огляду на це можна дійти висновку, що *безальтернативність і неадекватність санкції ч. 2 ст. 150 КК України суди вимушено долають за допомогою резервного механізму, призначеного для спеціального (виняткового) випадку.*

Завершення аналізу загальних правил конструювання санкцій кримінально-правових норм дає можливість перейти до аналізу *найважливіших правил побудови санкцій кримінально-правових норм, що описують кваліфіковані склади злочинів.*

* Щоправда, як уже зазначалося у попередніх працях, незначний розрив між верхньою та нижньою межами покарання за цей злочин призвели до того, що у випадку призначення покарання за замах на цей вид експлуатації дітей, а також за наявності обставин, перелічених у ст. 69-1 КК України, рівень судової дискреції зводиться до мінімуму, а при оцінці готування до нього судової дискреція анулюється як така. Окреслена проблема потребує осмислення та негайного вирішення. Це можна зробити у два способи: а) шляхом внесення відповідних змін до санкції ч. 3 ст. 150 КК України (зокрема, збільшити розрив між верхньою та нижньою межами покарання); б) шляхом переосмислення тих новацій, які було внесено до КК України Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності» від 15 квітня 2008 року. При цьому другий спосіб вбачається більш логічним, оскільки нові редакції частин 2 і 3 ст. 68 та ст. 69-1 КК України призвели до виникнення проблем, не лише пов'язаних із призначенням покарання за готування та замах на особливо кваліфікований вид експлуатації дітей, а й із призначенням покарання за незакінчені види десятків злочинів, описаних іншими нормами Особливої частини КК України.

1. Санкції кримінально-правових норм, які передбачають кваліфіковані склади злочинів, мають ґрунтуватися на санкції норми, що передбачає основний склад злочину [2, 225]. Тобто при побудові санкції за кваліфікований та особливо кваліфікований склад злочину законодавець має враховувати тип санкції норми, види визначених у ній покарань, їх кількість і розміри.

Зокрема, при конструюванні санкції за кваліфікований та особливо кваліфікований вид злочину законодавцю доречно використовувати одну зі схем переходу від санкції норми, що передбачає основний склад злочину, до санкцій норм, що описують кваліфіковані склади злочинів: а) не змінюючи ні видів, ні кількості альтернативно передбачених видів покарань, якщо це можливо, пропорційно збільшувати їх розміри; б) не змінюючи кількості альтернативно визначених видів покарань, зменшувати кількість більш м'яких видів покарань і одночасно збільшувати кількість більш суворих видів покарань; в) поступово переходити від найбільш альтернативної санкції до найменш альтернативної або взагалі безальтернативної за рахунок скорочення кількості м'яких видів покарань.

Перша схема, вважаємо, є вдалою для побудови санкцій норм, що передбачають злочини невеликої або середньої тяжкості, друга – середньої тяжкості або тяжких злочинів, а третя – тяжких або особливо тяжких злочинів. Розглядаючи санкції ст. 150 КК України, необхідно зазначити, що їх побудовано з використанням третьої схеми, до того ж у крайніх її проявах (санкцію норми про кваліфікований склад злочину побудовано як безальтернативну). Таке рішення, на нашу думку, є невдалим.

2. Введення додаткових покарань у санкції тієї ж іншої статті Особливої частини КК України необхідно проводити за схемою: санкція без додаткового покарання (ч. 1) → санкція з факультативним додатковим покаранням (ч. 2) → санкція з імперативним додатковим покаранням (ч. 3) [2, 234–236].

Це означає, що в ч. 1 ст. 150 КК України доречно було б передбачити покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як альтернативне основне, в ч. 2 ст. 150 КК України – як додаткове факультативне, а в ч. 3 ст. 150 КК України – як додаткове імперативне покарання. При цьому не завадило б і варіювати розмір такого додаткового покарання у діапазоні від 1 до 3 років. Натомість маємо ситуацію: всі три санкції ст. 150 КК України передбачають однакове обов'язкове додаткове покарання.

3. Види та розміри покарань, встановлені в санкції статті (частини статті), яка містить ознаки основного складу злочину, мають змінюватися поступово (у санкціях норм про кваліфіковані склади злочину) [14, 89–90; 2, 245–246]. Тож при побудові санкцій норм, що містять ознаки кваліфікованих складів злочину, не можна допускати різких стрибків «драбиною» видів покарань (ст. 51 КК України), «розриву» між максимальним розміром покарання за злочин з основним складом і мінімальним розміром покарання за злочин з кваліфікованим складом.

А про що йдеться у ст. 150 КК України? Санкція норми, яка описує основний склад злочину (ч. 1 ст. 150 КК України), передбачає максимальне покарання у виді обмеження волі строком на 3 роки, тоді як мінімальним покаранням у санкції ч. 2 ст. 150 КК України є позбавлення волі строком на 2 роки. Тобто законодавець не лише оминув увагою можливість встановити у санкції ч. 2 ст. 150 КК України покарання у виді обмеження волі строком від 3 до 5 років (ч. 2 ст. 61 КК України), а й не передбачив покарання у виді позбавлення волі на строк до 2 років! Така ситуація, на нашу думку, є ще одним свідченням україні невдалої побудови санкції ч. 2 ст. 150 КК України.

4. «Драбина» санкцій за основний, кваліфікований та особливо кваліфікований види злочину повинна йти або «у стик», або «з перекриттям» залежно від особливостей конкретного складу злочину [2, 246]. При цьому багато науковців вважають, що максимальний розмір покарання за злочин з основним складом одночасно має бути й мінімальним розміром покарання за злочин з кваліфікованим складом [16, 240].

У більшості випадків санкції за основний, кваліфікований та особливо кваліфікований види злочину необхідно конструювати «у стик». Однак маємо визнати, що при побудові санкції ч. 2 ст. 150 КК України це правило не було враховане.

Наявні й інші правила побудови санкцій кримінально-правових норм, проте навіть розглянутих достатньо, аби зробити відповідні висновки.

Отже, санкції ст. 150 КК України не відповідають типовій суспільній небезпеці описаних у диспозиціях цих норм злочинів (є занадто суворими), не узгоджені з санкціями норм, що передбачають однорідні за характером і ступенем суспільної небезпеки діяння, не враховують ступеня формалізованості диспозицій цих норм, не встановлюють необхідної альтернативи при виборі основних видів покарань, а також мають інші недоліки змістовного та технічного характеру.

Список використаних джерел:

1. Козлов А.П. Уголовно-правовые санкции: проблемы построения, классификации и измерения / Козлов А.П. – Красноярск: Издательство Красноярского университета, 1989. – 176 с.
2. Лесниевски-Костарева Т.А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика / Лесниевски-Костарева Т.А. – М.: НОРМА, 1998. – 296 с.
3. Осипов П.П. Теоретические основы построения и применения уголовно-правовых санкций: аксиологический аспект / Осипов П.П. – Л.: Издательство Ленинградского государственного университета, 1976. – 135 с.
4. Хавронюк М.І. Щодо відповідності санкцій кримінально-правових норм суспільній небезпеці діянь / М.І. Хавронюк // Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України. – 2001. – №1. – С. 101–109.
5. Гальперин И.М. Наказание: социальные функции, практика применения / Гальперин И.М. – М.: Юридическая литература, 1983. – 208 с.
6. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: моногр. / Баулін Ю.В. – К.: Атіка, 2004. – 296 с.
7. Судова статистика / Верховний Суд України // Інформаційний сервер Верховного Суду України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua>.
8. Хавронюк М.І. Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України / Хавронюк М.І. – К.: Істина, 2004. – 504 с.
9. Фріс П.Л. Нарис історії кримінально-правової політики України: моногр. / Фріс П.Л. – К.: Атіка, 2005. – 124 с.
10. Хавронюк М.І. Види кримінальних покарань: досвід європейських держав / М.І. Хавронюк // Прокуратура. Людина. Держава. – 2005. – №3. – С. 95–102.
11. Михлин А.С. Имущественные наказания – альтернатива лишению свободы за менее опасные преступления / А.С. Михлин // Советское государство и право. – 1981. – №6. – С. 90–98.
12. Маляренко В.Т. Про соціальну зумовленість і справедливість покарання / В.Т. Маляренко // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – №3. – С. 32–44.
13. Денисова О.В. Некоторые проблемные вопросы назначения наказания в виде лишения свободы и применение в Украине альтернативных санкций / О.В. Денисова // Економіка. Фінанси. Право. – 2006. – №10. – С. 22–26.
14. Філей Ю.В. Кримінально-правові санкції та їх застосування за злочини проти власності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / Ю.В. Філей. – Запоріжжя, 2005. – 232 с.
15. Фролова О.Г. Злочинність і система кримінальних покарань (соціальні, правові та криминологічні проблеми й шляхи їх вирішення за допомогою логіко-математичних методів) / О.Г. Фролова. – К.: АртЕк, 1997. – 208 с.
16. Карпец И.И. Наказание. Социальные, правовые и криминологические проблемы / Карпец И.И. – М.: Юридическая литература, 1973. – 228 с.

Дмитро КАЛМИКОВ

**АНАЛІЗ САНКЦІЙ СТАТТІ 150
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Резюме

Здійснено комплексний науковий аналіз санкцій частин 1, 2 і 3 ст. 150 КК України на основі правил конструювання санкцій кримінально-правових норм. Виявлено недоліки у їх структурі та запропоновано шляхи вдосконалення зазначених санкцій.

Дмитрий КАЛМЫКОВ

**АНАЛИЗ САНКЦИЙ СТАТЬИ 150
УГОЛОВНОГО КОДЕКСА УКРАИНЫ**

Резюме

Существлен комплексный научный анализ санкций частей 1, 2 и 3 ст. 150 КК Украины на основании правил конструирования санкций уголовно-правовых норм. Выявлены недостатки в их структуре и предложены пути совершенствования указанных санкций.

Dmytro KALMYKOV

**THE ANALYSIS OF SANCTIONS UNDER THE ARTICLE 150
OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE**

Summary

A complex scientific analysis of sanctions under the Article 150 part 1-3 CCU on the basis of the criminal law regulation rules is made. The author reveals gaps in their structure and suggests ways of their improvement.